

הולך ופוחת: מה פשר התמעטות הרוח מדור לדור? מבוסס על לקו"ש כו/204, מאמר ואתה תצוה

קשיש חולה שוכב על המיטה וחושב את מחשבותיו האחרונות. לידו יושבת אשתו המסורה שלא עוזבת אותו לרגע. הוא פותח את העיניים ואומר: "ביילה, את זוכרת איך היינו בני 25 והתהפכתי מהטרקטורן של אבא שלך ושברתי את הרגל ורק את ישבת לצדידי?". -כן. "ואת זוכרת איך בגיל 45 ניסיתי להקים עסק עצמאי ופשטתי רגל ורק את נשארתי לצדידי?". -כן. "ואיך בגיל 65 הוצאתי את כל החסכונות שלנו והשקעתי בבורסה ונשארנו בלי כלום ורק את היית לצדידי?". -כן.

"אז אני חושב, ביילה, שאת מביאה לי מזל רע..."

אחת התופעות האנושיות המוכרות היא **נוסטלגיה**, התרפקות על העבר. געגוע לימים קודמים שכמותם לא יהיו. התחושה הזו משקפת לעתים מציאות אמיתית, אבל צריך להודות שיש בה גם משהו נוח: היא פוטרת מההתמודדות עם ההווה הלא קל... פעם הכול היה אחרת ולך תעשה משהו...

אבל נדמה שבתחום אחד, הנוסטלגיה משקפת בעיה אמיתית: אנו נמצאים בנקודה חריגה על פני ההיסטוריה היהודית, שמרגישה כמו התמעטות ההנהגה. יהודים רבים קמים בבוקר ושואלים איפה בעלי החזון שהיו בעבר? היכן דמויות הענק שיטלטלו אותנו עם מסר חדש ומשמעות מרעננת לדבר ה' ביום הזה? נדמה כי אנו נפרדים מאנשים גדולים שלא משאירים כמותם עוד ולא קמים חדשים בשיעור הקומה של אלו שהלכו.

נבחן אחורה את מאות השנים האחרונות ונראה כי בכל דור שתל הקב"ה דמויות פלאים שהציבו ייעוד מבעבע לאותו הדור: מהפכת הקבלה, התפתחות ההלכה ע"י פוסקי השולחן ערוך ונושאי כליו, התגלות החסידות של הבעש"ט, התעצמות המוסר בליטא, העלייה לארץ, מהפכת הכוללים, השליחות, החיבורים בין העם, ההתיישבות וכו'. והיום נדמה כאילו קפא העולם על שמריו.

הדבר המדהים הוא, שההרגשה הזו הייתה קיימת **מאז ומעולם**. לא מדובר בתופעה דמיונית או חדשה, אלא כך היה תמיד: **הולך ופוחת הדור**. בכל דור מביטים אחורה ואומרים 'איפה ישנם עוד אנשים כמו הגדולים ההם?' כך נקבע חוק טבע מראשית ימי הבריאה: ירידת הדורות. בכל דור פוחתת איכות ההכרה הרוחנית וכל דור מביט אחורה בענווה ויודע שהוא לא יגיע לרמת הקודם.

שבת קיב,ב: "אם ראשונים בני מלאכים - אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים ולא כחמורו של ר' חנינא בן דוסא ושל רבי פנחס בן יאיר אלא כשאר חמורים".

ההבנה הזו מחלחלת גם לעולם הלימוד וההלכה: ככל שהפרשן קדום יותר, כך סמכותו גדולה, וככל שהפרשן מאוחר יותר, כך קטן כוחו לחלוק על הדורות הקודמים. בעוד שהמדע מאמין שכלל שחולפים הדורות, הידע מתקדם ונעשה מדויק, היהדות גורסת להיפך: דור מאוחר אינו זוכה לרמות התגלות רוח הקודש של הדורות הקודמים. לכן הרמב"ם אינו חולק על הגמרא, האמורא אינו חולק על המשנה, התנא מקבל כאקסיומה את דברי הנביא והנביא מרכין ראשו בפני משה רבינו.

והשאלה המהדהדת היא לאן זה הולך? מה משמעות היושב שמאפיין את הימים הללו? הנה מקור מדהים בו הרבי מליובאוויטש בעצמו מתייחס לתייתת ההתמעטות הרוחנית מדור לדור: **ליקוטי שיחות ב/361:** "אם ענין הגלות הוא רק כפרה על החטאים, היה צריך להיות שחושך הגלות יקטן במשך הזמן, כיון שבמשך הזמן התכפרו חלק מהחטאים והעונות. ולפועל רואים שכל שחולף הזמן, **הגלות מתחזקת ופוחת גילוי האלוקות**. בתחילת הגלות היה גילוי בדמות התנאים, אחר כך האמוראים, וככל שחולף הזמן, ההעלם האלוקי מתעצם וכמעט אין הרגש אלוקי".

אנו רוצים להקדיש שיעור לתופעת התמעטות ההנהגה וצורת ההתמודדות במצב החדש והזמני עד ביאת המשיח. בימים אלו לפני שלושים שנה, זכינו לקבל מידיה של הרבי את המאמר האחרון שהגיה וחילק לאלפי החסידים שעברו לפניו. כשקוראים את הדברים ממרחק הזמן, מוצאים בהם דברי נבואה ומפת gps מדויקת למשימה האחרונה שנותרה לנו: להכין את העולם לקבלת פני משיח צדקנו.

ב. קשה למצוא פסוק שמעורר כל כך הרבה שאלות כמו זה הפותח את פרשת תצווה. הפרשה פותחת עם פסוק קצרה בת שני פסוקים, אבל המפרשים מעמיסים עליה עשרות שאלות. האלשיך פותח את הפרשה עם 15 שאלות, האברבנאל עם 10 תמיהות, וכך הרמב"ן, הכלי יקר ועוד.

בשבוע שעבר התחלנו את העיסוק בבניית הבית, קיבלנו את ההוראה לאסוף חומרים להקמתו ורשימת הוראות לביצוע הבית והכלים. השבוע מתקדמים שלב ועוסקים בהיערכות לתפעול הבית בידי הכהנים: הכנת בגדי הכהונה וסדר הקורבנות בימי המילואים שהיו כעין סטאז' להפעלת הבית.

אולם בפתח פרשתנו, נקטע הרצף והתורה שותלת שני פסוקים לא קשורים לחלוטין:

1. שמות כד: ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלת נר תמיד: באהל מועד מחוץ לפרכת אשר על העדת יערך אתו אהרן ובניו מערב עד בקר לפני ה'.

משה מצווה להורות לעם ישראל לכתוש זיתים ולהביא לו את השמן להדלקת המנורה. וכאן עולות ארבע תמיהות חזקות: א. ראשית, מה פשר הזריזות לצוות על הבאת השמן להדלקת המנורה? הרי עוד לא הוקם הבית ומי צריך שמן להאירו? עוד לא מונו הכהנים לעבודתם ומה הלחץ לכתוש זיתים עבור ההדלקה? תתארו בני זוג שעומדים עם הקבלן מול המגרש הריק לתכנן את ביתם, אבל האבא טרוד: "רגע, איפה נקנה את הפסטה לארוחת ערב?".

ואם כבר, מדוע אין ציווי דומה להבאת שאר החומרים המתכלים כמו סממני הקטורת וכבשי התמיד?

אברבנאל: מדוע ציווה כאן על עריכת הנרות, שזה לא היה ראוי לצוותו כי אם אחרי עשיית המשכן והנחת המנורה וכל הכלים במקומם? עדיין לא ניתנה הכהונה לאהרן ולבניו ואיך יצווה אותם על אופן השירות שיעשו בהדלקת הנרות? ו[במיוחד] שהלוא הפרשה הזו עצמה נשנית בסדר 'אמור על הכהנים' (ויקרא כד, 'צו אל בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד') ושם היה מקומו וזמנו הראוי לו ולמה נאמרה במקום הזה ללא צורך?

בסוף דבריו מחדד האברבנאל יותר את התמיהה: הרי בפרשת אמור חוזרת התורה על הציווי להביא שמן ושם אכן מקומו, לאחר שעומד הבית ומצווה להביא את כל הקורבנות וחיובי הציבור?

ב. תמיהה שנייה: מדוע פותחת פרשתנו בצורה חריגה **שאין כמותה בכל התחלות הפרשיות**: "ואתה תצווה?". רגע, מי זה "ואתה"? למי מדברים? למשה? לאהרן? לחור? לאן נעלמה הפתיחה הקבועה בתחילת נושא "וידבר ה' אל משה לאמור"?

מנגד, לא זו בלבד שחסרה הפתיחה "וידבר אל משה", אלא שכובד המשקל עובר כביכול **למשה עצמו**. הפרשה פותחת עם ביטוי חילופי ונדיר **לגופו של משה**: "ואתה! תצווה" (ולא כמו הביטוי הרגיל "צו", "אמור" וכו'). וכך חוזרים הפסוקים הסמוכים עוד פעמיים: "ואתה הקרב אליך ... ואתה תדבר אל כל חכמי לב". נראה כאילו לא **הקב"ה** מורה למשה לצוות, אלא כביכול **משה עצמו הוא המצווה!**.

אברבנאל השאלה הב': מה טעם אמר 'ואתה תצוה'? היה לו לומר 'צו את אהרן' או 'צו את בני ישראל' כמו שנאמר בפרשת 'אמור אל הכהנים' על **זאת המצוה עצמה?** [וכך חוזרים הפסוקים הסמוכים עוד פעמיים: "ואתה הקרב אליך ... ואתה תדבר אל כל חכמי לב"].

יש משיבים לפי דברי הזוהר הידועים: הפנייה למשה נעלמה מפתח הפרשה, כחלק מכך ששמו נעלם מכל פסוקי הפרשה. פרשת תצווה היא היחידה מאז לידת משה ועד תחילת ספר דברים (שבו מדבר משה בעצמו) ששמו של משה אינו מוזכר בה. ההסבר הוא שמשה נענש על שהוציא מפיו דברים חריפים "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת" והעונש התקיים בפרשה הזו.

זוהר פנחס רמז, א: מי גדול ממשה שאמר 'ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת', שאמר זה לצורך ישראל והקב"ה קיים רצונו ומחל לישראל, ועל זה לא ניצל מעונש והרי אמרו שלא נזכר שמו בפרשת ואתה תצווה ונמחה שמו משם.

אבל ההסבר אינו מספק ורק מעצים את התמיהה¹: האם משה נענש או **שודרג**? לכאורה לא רק שלא נענש אלא רומם בכפל כפליים: שמו אינו מזכר, אבל הכובד עובר **אליו עצמו!** מה מונח כאן?²

ג. התמיהה השלישית: מה פתאום משה מורה להביא את השמן **אליו**, "וייקחו אליך"? הרי שום תרומה לא הובאה למשה אלא לגבאי איסוף התרומות? חמור מכך: הרי הבאת השמן נוגעת לשלב השני של **תפעול הבית** (ולא לאיסוף חומרי הבסיס עבור ההקמה) ובשלב ההוא יצא משה מהמשחק והסמכות הועברה במלואה לאהרן ובניו. מה הקשר בין משה ובין הזיתים והשמן להדלקה?³

רמב"ן: [מהו] טעם 'אליך'? שיביאוהו לפניו והוא יראנו אם הוא זך וכתית כראוי.

הרמב"ן עונה כי משה אמור לוודא שהשמן עומד בתנאים ההלכתיים. אבל ההסבר תמוה: ממתי משה ממונה להיות 'מנהל בקרת איכות' של החומרים שנתרמו למשכן? למה לא יביאו אליו את הקמח ללחם הפנים לראות שהוא מנופה כראוי, העצים למערכה לראות שאינם מתולעים או הכבשים לקרבן התמיד לראות שאינם בעלי מום?

ד. הקושייה הרביעית: למה מוגדרת מצוות העלאת הנרות בתור "להעלות נר תמיד", והרי הנרות לא דלקו תמיד, אלא רק מערב עד בוקר כפי שאומר הפסוק הבא?

כלי יקר: מהו 'להעלות נר תמיד' והלא לא דלקו כי אם מערב עד בוקר [כדברי הפסוק הבא]?

מה אפוא הרמזים העבים ששותלת התורה בפתח פרשתנו: מקום הציווי כאן להביא שמן. היעלמות הפנייה הרגילה למשה ותמורתה הוא נדרש לצוות את ישראל בעצמו. להביא את השמן אליו. ומדוע מצוות ההדלקה מוגדרת כ"להעלות נר תמיד"?

נפתח עם הביאור שמעניק הרבי מליובאוויטש על התמיהה השנייה, שהיא כמדומה הצועקת והמפורסמת ביותר: מה עומד מאחורי צורת הפנייה החריגה למשה בפתח פרשתנו ובכולה?

ג. משהו חמור קורה השבוע: בימים הללו חל יום דרמטי ששינה לחלוטין את צורת הנוכחות של משה: משה רבנו הסתלק. פרשת תצווה נקראת סמוך לשבעה באדר (בין בשנה רגילה ובין בשנה מעוברת, כשהיא נקראת בסמוך לז' אדר א'⁴) ולמדו חכמים שמשה הסתלק ביום זה.

2. קידושין לח,א: בשבעה באדר מת משה ובשבעה באדר נולד, מנין שבשבעה באדר מת? ...
דכתיב (דברים לד, ח) 'ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום' וכתוב (יהושע א, ב) 'משה עבדי מת ועתה קום עבור' וכתוב (שם א, יא) 'הכינו לכם צידה כי בעוד שלשת ימים תעברו את הירדן'
[היינו שהכניסה לארץ הייתה 33 ימים אחרי מות משה], וכתוב (שם ד, יט) 'והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון' [י' ניסן] - צא מהן שלשים ושלושה ימים למפרע, הא למדת שבשבעה באדר מת משה.
ומנין שבשבעה באדר נולד? שנאמר (דברים לא, ב) 'ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא' ... מה תלמוד לומר 'היום'? שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום.

לכן משנה התורה את צורת הפנייה למשה. כאן מגלה הקב"ה איך צדיקים נפטרים? יותר מדויק: איך הם חיים אחרי שהם אינם? הקב"ה פונה למשה ואומר: "ואתה תצווה את בני ישראל", תפקידך הכללי

¹ זאת מעבר לדיון הידוע: אם הקללה של משה נאמרה רק בפרשה **הבאה**, מדוע נענש בפרשה הזו? איך יתכן שהעונש קודם לחטא? התוצאה קודמת לסיבה הגורמת? נאמרו תירוצים רבים, כמו פירוש הרא"ש שמשה אמר "מחני נא מספרך אשר **כתבת**", היינו ממה שכבר נכתב. עוד ידוע ש"מספרך" הוא "מספר כ", היינו הפרשה העשרים שהיא "ואתה תצווה" וכו'.

² בנו הצעיר של החתם סופר, רבי שמעון סופר, כורך את שתי השאלות וכותב ביאור נהדר: הקב"ה רצה לפצות את משה על כך שנענש במחיית שמו – אף שרק **מסר נפשו לטובת ישראל**. ולכן שדרגו בפרשה זו ונתן לו כביכול הסמכות להורות בעצמו. כך שהשדרוג "ואתה" הוא השכר על העלמת שמו.

³ המשך חכמה כותב ביאור יפה: האבן עזרא כותב בפרשת בהעלותך כי משה חווה התגלות במשכן גם בלילה. ולכן היה זקוק במיוחד לנרות המנורה כשנכנס בשעות החשכה. וזהו 'ויביאו אליך' – לתועלתך.

⁴ ראו לקו"ש טז/342 הערות 5,8 אם מיתת ולידת משה הייתה בשנה רגילה (ומקומה באדר ב) או בשנה מעוברת באדר א. ועכ"פ מכך שקוראים פרשת תצווה בסמיכות לשבעה באדר א, יש להוכיח שפטירת משה שייכת (גם) לאדר א.

הוא לצוות ולחבר את ישראל לקב"ה, אבל אתה לא תחיה לעולם, הנך ילוד אישה ותיעלם מהנף האנושי. אבל לא באמת תיעלם, אלא רק תשנה צורה. אתה תעבור להשפיע בדרך אחרת. אמנם לא יהיה "וידבר ה' אל משה צו אל בני ישראל", לא אוכל לצוות את "משה" שהוא הרובד הגלוי והגופני שלך לצוות את ישראל, אבל "ואתה תצווה את בני ישראל", הנוכחות הרוחנית העצמית שלך שלמעלה מהתייחסות גלויה כזו או אחרת, תמשיך ותרעה את האמונה הנצח.

זאת משתי סיבות: בגלל ש"צדיקים במיתתם קרויים חיים" ו"צדיקא דאתפטר אשתכח בכולהו עלמין יתיר מבחיהו". כלומר: עיקר חייו של הצדיק הם ביטוי של **נשמה ורוח** - אמונה, אהבה ויראה, והרי הנשמה אינה נגמרת אלא רק עוברת מעולם לעולם. ואדרבה, אחרי הפטירה היא משוחררת מהגבלות הגוף. מעבר לכך⁵: משה משוכפל בדמות הצדיקים ובכל דור ישנו אתפשוטא דמשה שממשיך ורועה את האמונה.

זה הרמז המהדהד בפתח פרשתנו: משה ימשיך לעמוד בין ישראל לקב"ה גם אחרי ז' אדר. וגם כשלא יהיה אפשר לפנות ל"משה", הגלוי והמוחשי, הנשמה לא תאבד אחיזתה בעולם ותמשיך ותעניק כוחות לישראל.

בהערה הבאתי סיפור אישי⁶ בו נפעמתי מעוצמת הגילוי של נצחיות אתפשוטא דמשה שבדורנו, אבל יהיה מועיל יותר אם כל רב או שליח יספר מעשה דומה מהתנסותו האישית.

ליקוטי שיחות כו/204: מובא בזוהר 'צדיק שנפטר, נוכח בכל העולמות יותר מבחיו'. ומבאר רבינו הזקן שבהיות הצדיק חי על פני האדמה, היו חייו הרוחניים (אמונה, אהבה ויראה) מכוסים בתוך כלי גופו והתלמידים לא היו יכולים לקבל אלא הארה מנפשו, משא"כ לאחר פטירתו הוא משתרר מהכלי ויכולים לקבל מבחינת רוחו העצמית. ובפרט ששם מתעלה רוחו ונשמתו למקור חוצבה...

וכיון שבשעת הסתלקותו של משה הוא נתעלה לבחינתו העצמית, שלמעלה משמו הגלוי אתו מתקשר עם הזולת (ובפרט אצל משה, ששמו ניתן לו רק אחרי זמן בהיותו אצל בת פרעה), לכן בפרשת תצווה הוא אינו נזכר בשמו, אבל מדברים אליו עצמו, "ואתה תצווה", שמרמז על מהות עצמותו של משה.

[נעצור רגע את המהלך ונוסיף פרפרת נפלאה: לפי המהלך הזה – שמשה ממשיך להוביל את ישראל בצורה נצחית – נוכל להבין שאלה גדולה שהטרידה את מפרשי הגמרא⁷:

מגילה יג,ב: תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה, אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד.

וכאן עולות שתי שאלות מתבקשות: א. למה המן לא ידע שמשה נולד בשבעה באדר? אם היה כל כך תלמיד חכם שידע שבשבעה באדר מת, למה לא ידע שבאותו יום נולד? הרי שני התאריכים לא

⁵ ראו לקו"ש כו/6 ואילך שזאת הסיבה שאצל משה נאמר לשון גדולה מכלל הצדיקים (סוטה יג, ט"ב): "לא מת משה ומה להלן עומד ומשמש וכו'", שכן משה ממשיך ופועל בעולם במוחש באמצעות אתפשוטא בכל דרא. ⁶ אשתי שתחי' ניהלה במשך עשר שנים מוסד שכלל מעונות וגני ילדים בראשון לציון. בקיץ תשע"ז, לפני ארבע וחצי שנים, עלה רעיון להקים בית ספר בנות בראשון לציון בהמשך למעון והגנים. קיבלנו אור ירוק מהעירייה וסברנו בתמימות שהנה החלום מתרחש. אשתי התפטרה מהעבודה ועסקה בהקמת בית הספר. אולם שבועות קצרים לפני תחילת השנה, הודיעה העירייה כי אינה רואה התכנות למוסד נוסף ופסלה את הרעיון. כך איבדה אשתי את העבודה הישנה ונשארה בלי אופק לעתיד.

ביום הראשון של שנת הלימודים תשע"ח, עזבנו את הבית ואשתי מצאה את עצמה לבדה. יום התחלת שנה שהיה עבורה תמיד חגיגה שנערכים לה שבועות קודם, הפך לבדידות עמוקה. בשעה עשר היא מתקשרת אלי שאשוב הביתה. חזרתי ואני רואה על השולחן ספר "אגרות קודש" מהרבי. היא סיפרה כי הסתובבה ונאשת ולא הבינה איך חטפה את המכה הזו. היא חיפשה משהו להיאחז בו ושלפה מארון הספרים כרך אגרות קודש מהרבי במטרה למצוא מסר כלשהו של עידוד.

"תראה", היא אומרת לי: הרבי כותב שם כי הארץ היא מקום דינמי ודברים שנראים כעת באופן מסוים, יכולים להיראות אחרת "בעוד משך זמן כמו שנה ומחצה". אני מרים את הראש מהספר ואומר: "כתוב פה ששנה וחצי את הולכת להיות מובטלת...". וכך היה... חלפה שנה ורבע ובנובמבר 18 היו בחירות לעיריות. בדרך לא ברורה, ראש העיר הוותיק הפסיד את הבחירות ובמקומו נבחר בחור צעיר ורחב לב. בפברואר 19 הוציאה מחלקת החינוך בעיריית ראשון מכתב למשרד החינוך ובו מבקשת תקן להקמת בית ספר בנות חב"ד. ואם אתם יודעים לחשב, מאוגוסט 17 עד פברואר 19 זה בדיוק "משך זמן כמו שנה ומחצה...".

⁷ ראיתי בספר 'ונשמע פתגם המלך' להר"י כץ.

כתובים במפורש בתורה, אלא נלמדים רק מדברי חז"ל כמובא לעיל, ואם כן כשם שהכיר את תחילת דברי הגמרא, היה צריך להכיר את כולם?⁸

עוד קשה: מדוע נאמר "ולא ידע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד?" והרי קודם נולד ואח"כ מת והיה צריך לכתוב כסדר האירועים הנכון: 'ולא ידע שבשבעה באדר נולד ובשבעה באדר מת'?

רבי יהונתן אייבשיץ עונה רעיון כביר: בוודאי ידע המן מתי משה נולד, אבל זאת הייתה עובדה חסרת משמעות בעיניו. כי לאחר שמשה מת, איזו משמעות לכך שהוא נולד? אף אחד לא חוגג יום הולדת לאדם שנפטר... אבל מה שהמן לא ידע הוא, שמשה ממשיך להיוולד גם אחרי מותו. שכן חיי משה נצחיים והוא מאיר בניצוץ הצדיקים בכל דור, ומרדכי בדורו כמשה בדורו. ולכן זכותו של משה עומדת כנגדו להכשילו, כפי שהתרחש בפועל.

לכן מדייקת הגמרא לכתוב "ולא ידע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד" – היא מאחרת את הלידה אחרי המיתה. שכן הכוונה היא ללידה המיוחדת והנצחית שאחרי המיתה.⁹

יערות דבש חלק א דרוש ג: זרח השמש ובא השמש ועד ששקעה שמשו של זה, זרחה שמשו של צדיק אחר. וכן אור נשמתו ושפעו של משה מאיר בכל צדיק ככל דור ודור. ולכך קאמר הגמרא 'משה, שפיר קאמרת' [האמוראים היו פונים זה לזה בלשון 'משה'] ופירש"י לכל תלמיד חכם קרא משה – ופירש האריז"ל: כי ניצוץ מנשמת משה בכל צדיק, וזהו ששמח המן במיתת משה והוא לא ידע שבשבעה באדר מת אבל מיד נולד מחדש כי זרח השמש, ולכך אמר 'ולא ידע שנולד משה' אחר שאמר 'שלא ידע שמת משה', כי הכוונה היא ללידת משה מחדש אחרי פטירתו.

ד. אחרי כל המילים היפות עולה הזעקה: למה הרעתה לעם הזה? אולי משה עצמו כאב את לכתו: הוא ידע שלא יהיה כמותו ועם ישראל ירד ממדרגתו הרוחנית. במיוחד שבכל דור פוחתת ומתמעטת עוד יותר איכות הראייה הרוחנית. וכאן עולה הזעקה למה עשה ה' ככה?

כאן מטיל הרבי את הפצצה הרעיונית באותו מאמר שהוזכר בהתחלה: על המילים "להעלות נר תמיד" מפרש רש"י בפרשתנו: "שתהא שלהבת עולה מאליה". ובשפה חסידית: "עבודה בכוח עצמו". היהדות דורשת הרבה יותר מקיום ומילוי פקודות, הקב"ה רוצה שנצמח, שנבער בעצמו, שהאש האלוקית תפרוץ מתוך הלב והמוח שלנו ולא בגלל כבלים שנקשרו אלינו מבחוץ.

הקב"ה רוצה הרבה יותר מתלמידים, הוא רוצה מנהיגים. לא רק כאלו שמצייתים בהכנעה, אלא כאלו שנאבקים בשבילו, שמה שבוער בו בוער בהם. שהאינטרסים שלהם עצמם הופכים להיות זהים ללו. מערכת יחסים אמיתית היא כזאת שבה בני הזוג הופכים להיות אחד, שכל אחד מדבר מגרוננו של הזולת וההנאות של אחד הן אלו שמגשימות את רצון רעהו.

ומה לעשות, אדם צומח רק כשהוא מגיע לנקודת התמודדות וחייב לבחור בעצמו. כשהוא אינו מוצא את המורה לידו וחייב לקבל את ההחלטה בעצמו. אדם לא יכול להתפתח כל עוד הוא מקבל הוראות.

⁸ המהרש"א עונה כי תאריך המוות של משה היה מפורסם, שהרי שישים ריבוא מישראל חוו זאת, ואולם תאריך לידתו היה מוסתר, שהרי משה נולד בחשאי כשהחביאו התינוקות (ושלושה חודשים לפני הזמן).

⁹ אגב זכותו הנצחית של משה גדולה כל כך, עד שכל חודש אדר מאיר במזל מסוגל עד היום הזה. הנה ידועה הקושייה מפני מה אמרו "כשם שמשנכנס אב ממעטים בשמחה, כך משנכנס אדר מרבים בשמחה?" מה קרה בכל החודש שמחייב שמחה? במה אדר גדול מניסן או כסלו שחוגגים רק באותם ימים בהם אירע הנס? במיוחד שמעלת החודש מתבטאת בכמה עניינים בהלכה, כמו שמגילה נקראת מתחילת החודש, וכל החודש יפה למשפט עם גוי, ועוד כתב השדי חמד שבחודש זה מתחתנים בכל ימי החודש, כולל בחצי השני שהלבנה מכוסה. עובדות שלא מצאנו כמותם אפילו בחודשים מלאי חגים. ועולה הפלא: מה קרה בכל אדר? הרבי עונה רעיון מחודש (לקו"ש 346/ז): סודו של אדר בכך שאירע בו יום דרמטי שחורג הרבה מהיום עצמו. הוא גרם לניסים רבים ולכן מזלו מאיר בכל החודש. בדיוק כדברי חז"ל "כשם שמשנכנס אב ממעטים בשמחה כך משנכנס אדר וכו'", ומיעוט השמחה באב הוא בגלל שאירע בו יום חייב שגרם לצרות רבות בכל הדורות. וכך להיפך באדר: אירע בו שבעה באדר, יום לידת משה, שגרם לניסים רבים כפורים ופסח וכו'.

ואכן זאת עובדה שזכות הלידה בשבעה באדר הפכה את הפור בשלושה עשר בו – ומוכח שבשבעה באדר מסוגל להפוך את כל החודש.

אחרי הכל, מי שידע זאת הכי טוב היה משה בעצמו: הוא למד על בשרו שהתלמיד צומח רק כשהוא מתרחק מהרב ונאלץ לבחור. רגע השיא בחיי משה היה כשירד מהשמיים במוצאי יום הכיפורים עם הלוחות השניות שקיבל מה'. התורה מתארת כי "קרן אור פני משה", משה כאילו נולד מחדש והתעלה מדרגת "איש" ל"איש האלוקים". פניו האירו באור יקרות והאור היה כה מסנוור ועוצמתי עד שהיה עליו לשים מסווה כשהוא דיבר עם ישראל.

אבל למה פניו בהקו רק כשירד עם הלוחות השניות? והרי הלוחות הראשונות היו קדושות ונעלות פי כמה? הראשונות היו "מעשה אלוקים" שנחצבו מאבן ספיר שתחת כיסא הכבוד ואילו השניות היו מעשה ידי משה מאבן גשמית שצמחה באוהלו על הקרקע?

התשובה כבירה: הלוחות הראשונות ניתנו לו בתור תלמיד, אבל הלוחות השניות ניתנו לו בתור מנהיג, לאחר שקיבל **החלטה!** הלוחות ניתנו בעקבות העובדה שברגע המבחן העצום של חייו, כשירד עם הלוחות הראשונות וראה את העם מפזז סביב העגל, והוא הבין את המשמעות של נתינת הלוחות בשעה זו אשר תקבע את המחויבות שלהם לה' ותגזור עליהם כליה – בהחלטה של רגע משה מסר נפשו בשביל ישראל ושבר את הלוחות לרסיסים.

אדם משתנה רק כשהוא יוצר, הוא אינו משתנה כל עוד הוא מקבל. עם כל הגילויים הנעלים להם זכה משה עד עכשיו, אבל הוא היה בבחינת "תלמיד", הוא קיבל תורה אבל התורה עוד לא שיקפה אותו (כביכול). היה פער בין הגוף הגשמי שלו ובין המסרים שקיבל. ואולם לאחר שפעל ביוזמה עצמית ועשה צעד משמעותי משלו, פרץ מקרבו כל מה שקיבל קודם – ופניו זהרו באור יקרות.

בהערה¹⁰ הובא סיפור טוב.

זה מה שמוסיף ה': "ואתה תצווה ... וייקחו אליך שמן זית זך להעלות נר תמיד". התכלית היא שהם יביאו את השמן אליך, כלומר, הם **יהפכו בעצמם להיות משה!** ויעניקו לך משהו שלא קיבלו ממך כביכול. ורק אז תהיה ההדלקה "להעלות נר תמיד", כזו שעולה מאליה ובווערת מערב עד בוקר. ולכן עם כל הכאב, מוכרחים לעמעם את האור העצום שלך כדי לאפשר **לכל תלמיד לצמוח בעצמו.**

3. מאמר 'ואתה תצווה' תשמ"א אות יא: זהו 'ואתה תצווה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית גו', דלאחרי שמשה יצווה ויקשר את בני ישראל עם אור אין סוף, אזי יביאו למשה שמן זית, שישראל על ידי עבודתם יוסיפו גילוי אור במדרגת משה ... דע"י העבודה דישראל שגם כוחות הגלויים שלהם יהיו מתאימים לעצם הנשמה, עי"ז מתגלה בה שרשה האמיתי כפי שהיא מושרשת בהעצמות. ועל ידי זה יהיה 'להעלות נר תמיד', שלא שייך בו שינוי מערב עד בוקר והוא דולק בכל מקום ובכל מצב, על ידי שכוחות הגלויים יהיו חד עם עצם הנשמה, ויקחו אליך.

[לפי הביאור במאמר, מתבקש לתרץ את השאלה הראשונה שהובאה לעיל מהמפרשים: מדוע מצוות "ואתה תצווה" נשתלה שלא במקומה, בתחילת פרשתנו? הדברים נכתבו כאן, כדי להיקרא סמוך ל-ז' אדר ולבאר שכל העלאת הנרות בגלות היא מכוחו של משה, ולמענו של משה עצמו, כנ"ל בארוכה].

¹⁰ דוגמה לכך: אחד הספרים החשובים שנכתבו בדורנו הוא "שמירת שבת כהלכתה". מחבר הספר, הרב יהושע נויבירט זכה להצלחה אדירה ולמרות שספרו עוסק בהלכות מוכרות וישנם עוד ספרים דומים על המדף – איש לא התקבל כמותו (בציבור האשכנזי). הרב נויבירט ז"ל התגורר בשכונת "שערי חסד", שתי קומות מתחת לדירת הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך ומדי יום היה מטפס את המדרגות לחדרו של הפוסק האגדי ומעלה עוד שאלה. הוא סיכם הכול ויצר את הספר.

אבל איך נתפש אדם בעוצמה כזו להלכות שבת? המחבר בעצמו מספר בפתח ספרו: הם גדלו כילדים בברלין בסוף שנות השלושים, וכאשר החלו השמים להחשיך, אביו חיפש דרך לברוח. פתח צר של תקווה נפתח כשקיסרית הולנד, וילהלמינה, הנפיקה מספר אשרות מוגבל למדינה והאב קפץ על המציאה. הוא ברח עם המשפחה לאמסטרדם, שלוש שנים הסתתרו בתוך עליית גג ולא הוציאו ראש ממנה. יותר מאלף ימים הם שהו בבידוד מוחלט, רועדים להשמיע קול.

שבת אחת חלה האב והילדים מסרו נפשם להשיג תרופה. הם יצרו קשר עם פרטיזנים והללו העבירו לו חומר מסוים. האב טעם, אבל החומר היה מר מאוד. הוא לא רצה להתחיל לקחת תרופה חריפה כזו בשבת והמתין למחר. חלפו כמה שעות ופתאום פרצו אנשים פנימה וזעקו שלא יגעו בתרופה. בלהט הקרבות חל בלבול והם שלחו טבליות רעל במקום טבליות מרפא.

שמירת השבת הצילה את האב ומתוך כך החליט בנו למסור נפשו להלכות שבת. כי רק כאשר אבא הולך מעבר לעצמו ובוחר את הבחירה האישית – הבן נקשר בעומק נפשו.

כדי להבין את העניין יותר, הרבי פורש יריעה רחבה לאורך המאמר ומפתח נקודה מדהימה: האמת היא שכל ההיסטוריה של עם ישראל - מאז מתן תורה ועד היום הזה - היא **התפתחות הבחירה האישית של כל אחד**. התהליך שאנו עוברים מאז מתן תורה הוא צמצום הדרגתי של הנוכחות האלוקית המורגשת, לטובת צמיחה אישית של כל אחד מישראל. (כמו אבא שזז הצידה בכדי לאפשר לילד להתבגר, להתנסות ולהוכיח את עצמו).

תחנה ראשונה: מתן תורה, היינו סוערים ונסחפים אחרי הגילוי האלוקי וקיבלנו תורה מתוך כפייה.

תחנה שנייה: ההליכה הראשונה לגלות בבל ואז הגזרה הנוראה של המן, שחייבה כל אחד לשאול את עצמו מיהו ומהו. ועדיין עמדו במרכז מנהיגי ענק כמרדכי ואסתר שעוררו את הניצוץ היהודי.

התחנה השלישית: היציאה לגלות הארוכה אחרי החורבן השני, בה התפרקנו לקהילות ובודדים, כפי שהגיע לשיא בזמן רדיפות הקומוניסטים במאה הקודמת. כאן הבחירה האישית עלתה עוד מדרגה.

ואולם זה עוד לא השיא: התחנה המתגרת ביותר היא זו שהתפתחה בשבעים-שמונים השנים האחרונות כשהגענו לארצות הרווחה. בעולם החדש לא רודפים אותנו, אבל יש לכך צד נוסף: הדת והרוח איבדו את מקומם ואיש לא מתעניין בנו. לא רודפים אותנו גם בגלל שאיננו מעניינים איש. ומול התעצמות החילוניות וערכי האינדיבידואליות – אנו מוזמנים להתמודדות מסוג חדש.

ואולם זו כמו הקודמות, אינה מעידה או תאונה במהלך ההיסטוריה, אלא מהלך מכוון של "וייקחו אליך ... להעלות נר תמיד": ההזדמנות של יהודי לגלות את ניצוץ משה שבו ולהפוך להיות משה בעצמו, עד שיאירו שבעת הנרות מערב עד בוקר, בגאולה האמיתית בקרוב ממש.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב